

Asia: VN/26814/2024

Koulutustarpeen ennakointimalli

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot työryhmän esityksestä

Koulutustarpeen ennakointimallin muutos on Elintarviketeollisuusliiton näkemyksen mukaan sen mittaluokan uudistus työelämän osallistumiseen päätöksenteossa, että sidosryhmiä olisi tullut osallistaa valmisteluun tiiviisti. Työryhmä on koottu vain virkahenkilöstöstä, eikä mukana ole ollut Opetushallituksen edustusta, jonka lakisääteisiin tehtäviin osaamis- ja koulutustarpeiden ennakointi kuuluu. Huomautamme myös, että viranomaisia koskee hyvän ja selkeän kielenkäytön vaatimus. Viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Tämä esitys ei noudata näitä periaatteita. Esityksen vaikeaselkoisuus tekee esimerkiksi aiemmin ennakkoinnissa mukana olleiden yritysten mahdolltomaksi ottaa esitykseen kantaa.

Elintarviketeollisuusliitto huomauttaa, että malli ei huomioi riittävästi koulutusalaakohtaisia erityispiirteitä, toimialojen rakennetta eikä alueellista työvoimatarvetta. Nämä ovat olennaisia, jotta koulutustarjonta vastaa todelliseen työvoimatarpeeseen. Esitetty malli rajaa ulos myös kansainvälisen rekrytoinnin ja kansainväliset tutkinto-opiskelijat. Työvoiman saatavuuden kannalta ulkomaisen työvoiman merkitys kasvaa erityisesti elintarviketeollisuuden kaltaisilla toimialoilla, koska työikäinen väestö supistuu voimakkaasti eläköitymisen ja pienevien ikäluokkien myötä.

Esitetyssä ennakointimallissa suuren painoarvon saa tavoite korkeakoulututkinnon suorittaneiden kasvattamiseksi 50%:iin ikäluokasta. Elintarviketeollisuusliitto muistuttaa, että toimialakohtaiset vaihtelut ovat suuria, eikä tavoite ole perusteltu kaikilla aloilla. Elintarviketeollisuudessa ammatillisen koulutuksen tarve on selkeästi suurempi kuin korkea-asteen (ammattiosaajia 70% ja korkeakoulutettuja 30%), minkä tulisi näkyä ennakointimallin tuottamissa luvuissa paremmin. Tilastokeskukselta saatujen lukujen perusteella tämä suhdeluku ei ole muuttunut viime vuosina, eikä tähän ennusteta tulevaisuudessa suuria muutoksia, vaikka tekoäly, automatisaatio ja robotisaatio etenevätkin elintarvikeyritysten tehdasympäristöissä

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakkoinnin periaatteita

Elintarviketeollisuusliitto pitää ongelmallisena sitä, että esitetyssä mallissa tuottavuuden kriteerinä pidetään myös palkkakertymää. Tämä johtaisi käytännössä siihen, että matalapalkkaisempiin tehtäviin kouluttaminen jopa huoltovarmuuden ja yhteiskunnan kriittisten toimintojen kannalta olennaisella toimialalla, kuten elintarviketeollisuudessa, olisi mallin mukaan kannattamatonta. Palkkakertymä ei takaa työn tuottavuutta.

Osaavan työvoiman saatavuus on yritysten kannalta kriittinen kysymys ja pula osaajista on merkittävimpiä kasvun esteitä yrityksille myös elintarviketeollisuudessa. Työvoima-, osaamis- ja koulutustarpeiden ennakointityö on tärkeää tulevaisuuden osaajatarpeisiin vastaamiseksi ja kansallisen ennakointityön on tuettava yritysten ja työelämän tarpeita. Esitetyn ennakointimallin periaatteena puolestaan vaikuttaa olevan, että työantajien on pikemminkin sopeuduttava siihen, mitä koulutusjärjestelmä tuottaa.

Koulutustarpeiden ennakkoinnin tulee jatkossakin perustua toimialojen ennakoituun työvoimatarpeeseen ja skenaarioiden valmisteluun on osallistettava työelämää tiiviisti. Elintarviketeollisuusliitto muistuttaa, että samaan aikaan ollaan valmistelemaan merkittäviä ja kauaskantoisia muutoksia myös työelämätoimikuntamalliin. Näin työelämän osallistumista koulutuksen kehittämiseen ja ennakointiin ollaan murentamassa monesta kohdin yhtä aikaa, arvioimatta näiden esitysten yhteisvaikutuksia

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakointimallin toteutusta

Elintarvikealan yritysten näkökulmasta Suomessa on työvoiman kohtaanto-ongelma. Silti tilastojen valossa näyttää siltä, että koulutettua työvoimaa olisi saatavilla, mutta yritykset raportoivat rekrytointihaasteista -tämä koskee erityisesti leipureita, joita ei löydy teollisen mittakaavan leipomoihin. Siksi on kyseenalaista, että mallissa oletetaan alalle aikaisemmin koulutautuneiden työttömien toimivan automaattisesti työvoimareservinä. Esimerkiksi Elintarviketeollisuusliiton HAMK Edulla teettämän Elintarvikealan koulutuksen palvelukyselytyksen mukaan (<https://www.theseus.fi/handle/10024/805424>) monet leipuri-kondiittoriksi valmistuneet eivät koskaan päädy työskentelemään toimialan yrityksissä. Heitä on myöskin työttöminä alueilla, joissa alalla eniten työllistävät yritykset eivät toimi. Siksi pidämme ongelmallisena, että tällainen mittari sisältyy ennakointimalliin.

Elintarviketeollisuus pitää ongelmallisena myöskin ehdotettuun malliin sisällytettyä tavoitetta työllistymisestä mahdollisimman korkean tuottavuuden (joka mallissa on yhtä kuin mahdollisimman korkean palkan tuottava) tehtäviin. On kyseenalaista, että ennakkoinnin keinoin ohjattaisiin koulutustarjontaa korkeampipalkkaisiin tehtäviin, sillä pahimmillaan tämä voi jopa aiheuttaa työvoimapulaa huoltovarmuuden kannalta kriittisissä tehtävissä esimerkiksi elintarviketeollisuudessa, missä jo nyt on usealla alueella Työvoimabarometrinkin lukujen valossa työvoimapulaa.

Elintarviketeollisuusliitto pitää erittäin ongelmallisena, että mallissa on erillismoduulit sote- ja kasvatusalojen koulutustarpeen ennakointiin. Yhdenvertaisuuden nimissä ennakoinnissa jokaista toimialaa tulisi kohdella samoin, eikä yksittäisten toimialojen erityistarkastelu saa johtaa niiden priorisointiin koulutustarpeen määrittelyssä.

Lausunnonantajan näkemykset koskien työryhmäraportin mukaisen perusskenaarion ennakointitulosta

Työryhmän ennakointitulosten perusteella yliopistokoulutuksen ja ammattikorkeakoulutuksen tarve on niiden nykyistä osuutta suurempi. Ammatillisen koulutuksen osuus työmarkkinatarpeesta olisi sen sijaan laskeva.

Elintarviketeollisuusliitto muistuttaa, että monien toimialojen työvoimatarve voi painottua vahvasti nimenomaan ammattiosajiin, niin myös elintarviketeollisuuden yrityksissä, eikä se noudata kansallista tavoitetta 50% korkeakoulutuksesta. Mallin käyttöönotto voisi kohtaa ammatillisen koulutuksen tutkintomäärien laskuun, mikä ei vastaa toimialan yritysten tarpeita.

Korhonen Maiju
Elintarviketeollisuusliitto ry